

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasi avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovariša
v Idriji.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatelj je pošiljati franko.

Učiteljski Tovariš izhaja vsak petek popoldne.
Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Vse leto velja . . . 10—K
pol leta 5—
četrt leta 2-50
posamezne številke po 20 h.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto.
Priloge poleg poštne 15 K.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste,
če se tiska enkrat . . . 14 h
" " " dvakrat . . . 12 " "
" " " trikrat . . . 10 " "
za nadaljna uvrščanja od petit-vrste po 8 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštne.

V Trst, v Trst!

Binkošti! Trtno cvetje se siplje na južna tla, ki jih je solnce poljubilo s toplim poljubom; na tla bratske ljubezni . . .

Tovariši, ki vam v prsih bije še nepokvarjeno srce, prežeto visokih idealov, neomadeževano od cestnega blata — v Trst vas kliče geslo! Pojdimo k morju, kjer nas čakajo ljubeča srca tržaških bratov! Pogled sam na veličastno in brezmejno morje, svobodno življenje dihaajoče, nam bo že jasno predočil kontrast med ničevim sovraštvom ničevih ljudi in silno ljubeznijo vserodeče prirode.

Tam ob ohalah sinjega morja se nam bodo oddahnile duše za hip, za oni hip, ki često odtehta vrednost in vsebino celega življenja. Pogled v ognjevito oko tržaških tovarišev, vajenih hudega boja in častne zmage, nas bo utrdil v stanovitosti, dal nam bo poguma za nadaljne borbe. Tam ob morju si bomo prisegli vnovič zvesto tovarištvo vsi mi, v katerih rokah leži prihodnost našega naroda, vsi mi, ki nas često ovirajo pri kulturnem delu najširjega pomena tujerodni nasprotniki in — žal — tudi rodni bratje!

K morju kliče strel! Naj vas ta klic ne dohiti malodušnih, in blagoslov se bo vsul na pogumno četo.

Ni sicer več nevarnosti, da bi zlezla naša ljudska šola v klasične razmere konkordatske dobe, ko je nos raznih inkvizitorjev vohunil celo po zasebnih knjižnicah učiteljev, kakor tudi bi nekateri radi zopet ustvarili to dobo vsaj v miniaturni v Sloveniji. Zarja nove dobe je zasijala z zmagojočimi žarki; krepak pih, nasičen najzvišnejših idej napredka in svobode, je zavel

po deželi. Na noge tedaj, bratje, ki ste bistrejšega pogleda, vstopite v krog, podajte si zvesto desnico! Ne ozirajte se na trpljenje, saj pot napredka je pot trpljenja, in le pot reakcije je komoda. Prva mora biti strma in trnjeva, da se obrnejo od nje malovredni že začetkoma; in druga mora biti široka, da daje dovolj prostora — obsežnim trehuhom. Kaj trnje in trpljenje nam! Junaško srce se ga ne straši! Krepke roke odpravljajo to trnje, da bo prostora za manj pogumne čete. In iz kapelj srčne krvi prvoborilcev bodo vzcvetele rože svobode ter zaznamovale pot, kod so oni nekoč hodili — preganjani kakor divja zver, izstradani in drhteči napora po vsem telesu, a ponosnega neupognjenega tilnika — višjim smotrom naproti. Ne ozirajte se ni na desno, ni na levo, pogled vam bodi uprt navzgor, kjer plamti baklja prosvete, svobode, bratstva! Naj vas ne moti zamolkli zvok, ki bobni iz polnih trehuhov, podajte si roke, in iz vaših junaških prsi naj zadoni vsepresegajoča pesem o zmagojoči ljubezni do rodne grude, do našega ljudstva; pesem o ljubezni, ki nevrnjena vse krivde oprošča! —

Organizacija! Sveta naj nam bo ta beseda! Za njo delajmo, nji se pokorimo! Ne bo nam težko ne eno ne drugo, saj je v organizaciji rešitev. Organizacija je vse! Najhujše nas ne tepejo nasprotniki, najhujše udarce nam prizadevajo odpadniki iz naših vrst. Ali ti udarci, nanje bodo padli v prvi vrsti nazaj! Čujete stok malodušnih? Nanje že padajo! Bodi jim Bog milostljiv!

Tovariši iz Kranjske, oči vsega slovenskega in slovanskega učiteljstva so v prvi vrsti uprte v vas! Če pade tudi ta ali oni — vsak boj zahteva svoje žrtve — ne omagajte! Vsi vi, ki so vam duše odprte

in srca junaška, ne glejte ni na desno, ni na levo: pogled vam bodi uprt navzgor!

K morju kliče strel! V Trst, v Trst!

Pred dnevi dela v Trstu.

Zborovanje „Zaveze“ v Trstu. — Princip delitve dela. — Javnost in učiteljstvo. — Stalno Zvezno tajništvo. — Referati. — Delegatom.

Dne 4., 5. in 6. junija letos se snidemo zopet k smotrenemu delu v Trstu!

Če razmotrivamo naša zborovanja morbiti za dobo desetih let nazaj, tedaj bi pripisovali letošnjemu zborovanju eno najvažnejših mest.

V daljni perspektivi se nam kaže, da bo letošnje zborovanje v Trstu nekak mejnik med našim delom preteklosti in med našim delom bodočnosti.

Diferenciacija dela, ki ji bo temelj položen na letošnjem zborovanju v Trstu, se nam obeta v bodočnosti kot nekaka zmaga našega vztrajnega dela preteklosti nad neznosnimi razmerami, v katerih živi in deluje naš stan, na podlagi katerega se ima razviti do popolnosti naša organizacija, da tako nastopimo lepšo bodočnost.

Preosnova Zavezinih pravil, ki se ima letos na zborovanju izvršiti, je točka tako vitalnega pomena, da je ne moremo dovolj oceniti naprej, kolikor se jo bo lahko cenilo po njeni realizaciji.

Princip delitve dela.

Delitev dela, ki nam napoči iz izpremembe pravil pri naših zborovanjih, nam prinese tudi večje in trajnejše uspehe.

Kakor bo važen bodoči pedagoško-didaktički odsek za razvoj našega šolstva, za realizacijo našega šolskega programa; tako bo važen šolsko-politiški odsek za razvoj našega

stanovskega prava, za razvoj naših bodočih generacij in za realizacijo naših stanovskih stremeljenj in udejstvovanje našega šolsko-politiškega programa.

Tako pa, kakor bo važen časnikarski odsek, ki bo podlaga našim stremeljenjem v ped.-dik. in stan.-pol. odseku, za razvoj našega tu začrtanega dela, in kakor bo ta odsek podlaga našim prosvetnim stremeljenjem med starši in mladino, to je, na vzgojnem polju; tako bo podlaga vse naše gospodarske organizacije gospodarski odsek, v katerem se bo začrtavala pot našega stanovsko-gospodarskega programa, ki ostaja končni temelj vse naše organizacije.

S to porazdelitvijo dela se bo pa dosežalo tudi dalekosežnejše uspehe, ker bo na ta način delo postalo laglje in temeljiteje.

Javnost in učiteljstvo.

Toda nismo še pri kraju z dobrotami letošnje predloge, ki jo bodo imeli delegati rešiti na zborovanju v Trstu.

Z reorganizacijo naših zborovanj in naše centralne organizacije sploh smo si postavili šele boljši temelj za naše notranje delo. Z reorganizacijo naših glavnih zborovanj in uvedbo javnih društvenih shodov bomo pa v drugi luči stopili tudi pred slovensko javnost.

Napočil je že čas, da stopi slovensko napredno učiteljstvo tudi kot samostojen faktor pred slovenski narod in da pričnemo v javnosti črtati svoja pota!

Nismo več tako slabotni, da bi nam bilo potreba iskati opore, temveč naša notranjost je danes že tako močna, da lahko samostojno pričnemo misliti na sistematični kulturni načrt in delo ter v tem oziru lahko dosežemo svoje pravice in lahko predložimo javnosti svoje zahteve!

Nismo pa s tem rekli, da mislimo gojiti stanovsko-narodni seperatizem, še manj sta-

LISTEK.

Slovensko šolstvo v tržaški okolici v dobi konkordata.

Spisal Ferdo Plemič.

Snov za pričujoči zgodovinski obris sem zajemal skoro izključno iz tedanjih uradnih spisov, kolikor so mi bili pač dostopni. Na tiskane vire se nisem mogel nanašati, ker (kolikor jaz vem) slovenskih o tem predmetu nimamo, italijanskih pa je vrlo malo, in še ti le redko omenjajo naše okol. Šolstvo tedanje dobe ter tudi tedaj niso ravno zanesljivi.

Kolikor je bilo v mojih močeh, sem stremil po točnosti podatkov, vem pa, da zeva še tuintam kakšna vrzel. Moj namen pa ni bil podati v vseh podrobnostih dovršene zgodovine, pač pa zgodovinsko sliko takratnih šolskih razmer v tržaški okolici ter posvetiti nekoliko v ono dobo šolskega mrtvila. No, in ta slika ne izpremeni svojega lica, če bi pozneje tudi dostavili še par imen od dnevk.

I. Šole in učitelji.

O slovenskem šolstvu na Tržaškem moremo govoriti jedva v tej dobi, ker v tej dobi

se je ustanovila skoro večina sedanjih slov. ljudskih šol v trž. okolici.

F. Marinaz omenja v svoji knjigi „Šolski spomini“ (Memorie scolastiche), da so okoliške šole ustanovili v tem časovnem redu: na Opčinah l. 1798., na Katinari leta 1804., v Barkovljah l. 1805., v Bazovici l. 1805., v Škednju l. 1827., v Sv. Križu l. 1845., v Sv. Ivanu l. 1854., na Proseku l. 1854., v Rojanu l. 1862., v Trebčah l. 1868.

Ti podatki niso povsem zanesljivi. Trivialko v Sv. Križu se namreč omenja že l. 1828., in če ni starejša, je vsaj toliko stara kakor škedenjska šola. Na Proseku sicer res ni bilo prvotno šole, zato pa je obstajala že mnogo prej (pozitivno vsaj že l. 1828.) trivialka v sosednji vasi Kontovelu. L. 1831. pa uradni spis že omenja šolo na Proseku, drugi akt l. 1854. pa „združeno šolo“ na Proseku-Kontovelu, ki je l. 1856. že dvorazrednica. Letnica 1854. pomenja le čas, kdaj je bilo dozdano šol. poslopje na Proseku. Izpuščena je trivialka v Lipici, ki je tudi nekaj časa životarla ter bila l. 1836. celo pohvaljena.

Vse te šole, izven proseške in škedenjske (l. 1852. dvorazrednica), se niso v vsej dolgi dobi razvile iz otroških črevljev enorazrednic.

Na teh trivialkah so učili dušni pastirji in posvetni učitelji, ki jih pa je bilo počet-

koma le redko število. Leta 1828. n. pr. so poučevali na šolah v Barkovljah, Sv. Križu, Opčinah, Katinari, Bazovici in Kontovelu duhovniki, edino v Škednju je bil nameščen posvetni učitelj.

L. 1829. poučujejo sledeči trivialni učitelji na sledečih šolah: Gašpar Esapek (Opčine), Kristjan Sirk (Sv. Križ), Tomaž Fischer (Kontovel), Lenart Peternel (Barkovlje), Lovrenc Zupanc (Škedenj), Matevž Jelovčan (Katinara), Matevž Pavlovič (Bazovica). Na škedenjski šoli je istodobno učila Zupapčeva žena žen. ročna dela.

V naslednjih letih se je učiteljstvo izpremenilo v toliko: L. 1830. poučuje na Opčinah Valentin Lakner; l. 1831. na Proseku Franc Leiter, na Kontovelu Josip Sanein; l. 1833. na Opčinah Ivan Hafner, v Barkovljah Jernej Rebec, na Katinari Lovrene Malivrh. L. 1849. je imenovan za škedenjsko šolo Kristjan Martelanc (po redu drugi učitelj v Škednju), ki je bil poprej 19½ let šol. pomočnik na Opčinah in 5½ let učitelj v Jelšanah. Njegova hči je učila na šoli ženska ročna dela.

Leta 1850. srečamo imena teh učiteljev: Matevž Skok (Barkovlje); Boštjan Orehovec (Kontovel); Franc Kovačič (Sv. Križ); Franc Leiter (Prosek); Franc Niklič (Opčine); Ma-

tevž Pavlovič (Bazovica); Ivan Bočič (Katinara); Kristjan Martelanc (Škedenj). L. 1852. je prideljen škedenjski šoli še drugi učitelj, kaplan Jožef Koman.

L. 1853. nastopi v drugem polletju Gašper Delkin v Sv. Križu. L. 1854. je razpisana služba učitelja in učiteljice v Sv. Ivanu. L. 1857. je imenovan Jakob Čenčur za suplenta na škedenjski šoli, kjer postane leto kasneje učitelj. L. 1864. omenja neki spis šest „industrialnih“ učiteljic (u. žen. roč. dela) v tržaški okolici. Na šolah so pogosto delovali za mal denar z dobro voljo in dobro nado razni šolski pomočniki poleg pravega učitelja, ali le redko srečamo njihova imena.

L. 1868. dobe vse okoliške šole naslov „občinske ljudske šole“ ter skoro povsem novo učiteljstvo, sestavljeno na sledeči način:

Anton Valentič, Edvard Tavčar (Prosek); Jurij Bonin (Rojan); Matej Masten (Sv. Ivan); Miha Urbančič (Bazovica); Josip Toroš (Barkovlje); Edvard Mozetič (Opčine); Karol Kaliger (Sv. Križ); Josip Jančar (Katinara); Jakob Čenčur (Škedenj). Slednja dva na novo potrjena. (Ni treba še posebe omenjati, da so vsi imenovani bili lajki, saj se je njihovo imenovanje (strani magistrata) izvršilo po sklepu konkordatske dobe.